

1. Inledning

Sverige är känt som föreningslandet framför alla andra. Tillsammans med de nordiska grannländerna Norge, Finland, Danmark och Island har Sverige en unikt hög grad av medlemsanslutning till politiska och sociala organisationer. Föreningsverksamheten och folkrörelserna har under lång tid ansetts vara en grogrund till en välfungerande demokrati med hög tillit till de demokratiska institutionerna: Som en plantskola för demokratin där de föreningsaktiva tränas i att gemensamt värdera, argumentera och fatta beslut. (Vogel mfl 2003, 75f) Detta visar bland annat Robert Putnams forskning: ju mer vi organiserar oss desto mer litar människor på varandra, vilket leder till så kallat "socialt kapital" – det som föreningarna levererar. Deltagandet i organisationer ger socialt kapital som skapar förtroende mellan medborgarna. Samarbetet underlättas och ger välfungerande demokrati och stimulerar den ekonomiska tillväxten. (Rothstein, 1996, 43f) Putnam menar dock i boken med den talande titeln "Den ensamme bowlaren", att amerikanernas sociala kapital minskar. Från andra världskriget och framåt odlar amerikanerna sina intressen alltmer individualiserat. Kopplingen till den svenska politiska miljön har överlag mötts med igenkännande. Den svenska modellen med starka inslag av folkrörelser, studiecirkel och tilltagna anslag till nykterhets-, idrotts- och religiösa föreningar har varit uttryck för liknande samband mellan civilsamhälle och politik. Demokratiutredningen år 2000 menar att Putnams forskning gett en "generell vetenskaplig legitimitet åt den kollektiv ideologisk självförståelse i Sverige". (Vogel m fl 2003, 54f)

Forskarna är fortfarande tämligen eniga om föreningarnas betydelse för demokratin, men med vissa reservationer mot bakgrund av att det traditionella föreningslivet tappar medlemmar (sammantaget 500 000 av de aktiva medlemmarna mellan 1992-2000). Men i likhet med politiska partiernas ökade svårigheter att rekrytera nya medlemmar är det inte intresset som sådant som minskat, det har tagit sig andra former: Forum på Internet, identitetsrörelser, enfrågepartier och rollspelsföreningar, är några av de nya formerna för föreningsengagemang (Vogel m fl 2003, 57ff).

Vissa menar dessutom att Sverige idag har en snabbköpsdemokrati, "samhället som butik", där demokratin effektiviseras och professionaliseras i ekonomismens namn. (Jacobsson, 1997) Samtidigt, eller kanske på grund av detta, visar undersökningar att misstroendet mot våra politiker ökar, vilket anses vara ett legitimitetsproblem för den parlamentariska demokratimodellen. (Möller, 2000) Hur de valda ser på sitt demokratiska uppdrag är inte lika uppmärksammat. Särskilt inte företrädarna inom de stora kvarvarande folkrörelserna som har ansetts vara en del av grunden för den svenska modellen. En ökad förståelse av föreningsföreträdarnas demokratisyn ger ytterligare ett perspektiv till ovan nämnda utveckling.

Som ett exempel på en kontemporär folkrörelse i den svenska välfärdsdemokratin ska därför denna studie utgå från Hyresgästföreningen och dess förhandlingsdelegationer. Hyresgästföreningen är världsunik vad det gäller att organisera och företräda hyresgäster.

Det förhandlingsuppdrag som Hyresgästföreningen förvaltar enligt hyreslagen: att bedriva kollektiva hyresförhandlingar tillsammans med skyldigheten att förhandla för alla hyresgäster, oavsett medlemskap – är dessutom demokratiteoretiskt intressant.

1.1 Syfte

Syftet med denna undersökning är att, utifrån en studie av Hyresgästföreningens förhandlingsdelegationer, undersöka demokratins principer i relation till roll- och maktfördelning, effektivitet och professionalitet. Detta för att förstå Hyresgästföreningens syn på sitt förhandlingsuppdrag ur ett demokratiperspektiv.

1.2 Frågeställningar

För att uppfylla detta syfte ska följande frågeställningar besvaras:

- Hur ser Hyresgästföreningens förhandlingsrepresentanter på sin demokratimodell och sitt demokratiska uppdrag?
- Hur ser förhandlingsrepresentanterna på professionalitet och effektivitet i relation till demokrati?
- Hur ser roll- och maktfördelning ut i förhandlingsverksamheten och hur ser förhandlingsrepresentanterna på den?

1.3 Uppsatsens fortsatta disposition

Efter att i denna del har presenterat det aktuella problemområdet och syftet med uppsatsen, kommer den fortsatta dispositionen att se ut enligt följande: Den resterande delen av detta kapitel innehåller en kort beskrivningen av förhandlingsdelegationens uppbyggnad samt metoder för datainsamling och databearbetning. I del två presenteras Hyresgästföreningen och mina valda fall. Därpå följer en redogörelse av demokratibegreppet. Därefter, i del fyra, presenteras studiens resultat. Avslutningsvis redovisas de slutsatser som undersökningen lett fram till samt förslag till vidare forskning och en personlig reflektion.

1.4 Hyresgästföreningens förhandlingsdelegation

Hyresgästföreningens årsmöte väljer en så kallad stor förhandlingsdelegation för varje större fastighetsförvaltning. Delegationens uppgift är att besluta om en förhandlingsöverenskommelse med motparten, det vill säga bostadsbolaget. Ledamöterna väljs bland Hyresgästföreningens medlemmar som bor hos respektive bostadsbolag. Även medlemmar boende hos privata hyresvärdar ingår i stor delegation. Majoriteten av ledamöterna ska emellertid vara boende i det allmännyttiga bostadsföretaget. Delegationen väljer själva en ordförande och en liten delegation - med uppgift att träda i förhandling med motparten. I delegationen ingår dessutom ledamöter utsedda av Hyresgästföreningens region- och föreningsstyrelse. Hyresgästföreningens regionfullmäktige beslutar om riktlinjer gällande antal ledamöter och ersättare för stor och liten delegation. (Hyresgästföreningens stadgar, 2004, § 7.5) Varje förhandlingsdelegation har dessutom en anställd förhandlingsledare som ska fungera som konsultativ expert. Mer om detta under rubriken ”Presentation av studiens fall”.

1.5. Metod

1.5.1 Handgripligt tillvägagångssätt

Uppsatsens ämnesval uppkom efter funderingar under min tid som anställd verksamhetsutvecklare på Hyresgästföreningen region Stockholm. I Hyresgästföreningens ”Idéskrift om forskning och utveckling av boendet ur konsumentperspektiv”, fastnade jag för följande frågeställning:

Vilka typer av demokratiska former - direktdemokrati, deltagardemokrati, representativ demokrati – kan bäst utveckla hyresgästernas möjligheter att påverka sitt boende och sin boendemiljö?

Denna utvecklades en del med tiden, som så ofta, och blev till mitt nuvarande syfte. Urvalet för studien är delegationerna för MKB, Poseidon och Familjebostäder. Motiveringen till detta redovisas under rubriken ”Urval”. En enkät skickades ut till varje delegat i respektive förhandlingsdelegation. Min ambition var att jag därefter skulle närvara vid de olika delegationernas sammankomster för att samla in enkäter och svara på eventuella frågor. Dessvärre fanns inte den möjligheten mer än i fallet Familjebostäder. Där medverkade jag också under ett förhandlingsmöte. En påminnelsebrev, där enkäten återigen medföljde, skickades även ut till samtliga delegater.

Efter att enkäten skickats ut intervjuade jag tre stycken företrädare i varje delegation. Intervjuerna var mellan 30-60 minuter långa och var som tidigare nämnt av öppen karaktär. Avslutningsvis mejlintervjuade jag respektive förhandlingsmotpart. Motivet till mejlintervjun - som har uppenbara metodbrister, som till exempel möjlighet till följdfrågor och svårighet att bedöma tonläge - var

att det var det enda genomförbara alternativet kopplat till undersökningens tidsram.

Intervjuerna utgick från enkäten i frågeställningarna och behandlade följande teman: representativitet, inflytande, professionalitet, effektivitet och roll- och maktfördelning.

1.5.2 Angreppsätt

Uppsatsen är alltså en fallstudie av Hyresgästföreningen. Fallstudien har en del brister som undersökningsmetod. Den speglar bara ett fall som det är svårt att dra generella slutsatser utifrån. Det finns dock fördelar med denna metod. Komplexitet accepteras i fallstudier och resultat förklaras med hjälp av den historiska och kulturella miljö i vilket skeendet har inträffat, istället för att se händelserna isolerade från sin omgivning (Peters 1998, 152)

Utgångspunkten i denna uppsats är hermeneutisk. Syftet kräver en helhetsförståelse av problemet, vilket eftersöks i hermeneutiska studier. Hermeneutiken syftar till att förstå verkligheten och att tolka innebörder i till exempel handlingar eller upplevelser. (Wallén 1993, 30f) Det finns en del kvantitativ data i denna undersökning - i form av en mätbar enkät - men denna del är mindre och kräver ingen djupare metodmotivering. Den positivistiska skolan, som förordar mätbara data och en oberoende forskare, har nämligen lite att erbjuda som metod i denna i grunden kvalitativa studie.

1.5.3 Modell

Den teoretiska modell som studien utgår utifrån härrör mestadels från demokratiteori, med en viss tonvikt på den representativa demokratiskolan och förvaltningsorganisationens rollfördelning. Anledningen till detta är att Hyresgästföreningen har en, inom förhandlingsverksamheten, uttalad typ av representativ demokrati samt att flera av frågeställningarna kan ses genom förvaltningsteori. Modellen har kompletterats där det empiriska resultatet behövs ytterligare demokratiteoretiska förklaringar. Ansatsen är med andra ord abduktiv, det vill säga att det råder ett rörligt samspel mellan empiri och teori. I denna undersökning innebär det att data samlas in och därefter återknyts till de teoretiska sammanhangen.

En del av teorin ska ses mer som en orientering till ämnet, som ett slags analog forskning. Men kommer även att användas som teoretisk återkoppling i de fall där det är aktuellt.

Med tanke på karaktären på undersökningens frågeställningar (kvalitativ art) kan enkätsvaren inte ge någon djupare förståelse av studiens syfte. Istället ska enkäten framförallt ses som ett underlag för djupintervjuerna och, i de fall där det är möjligt, styrka de kvalitativa tendenser som återfinns i intervjumaterialet.

Det är givetvis svårt att dra generella slutsatser utifrån denna studie, men min ambition är att kunna utläsa såväl kvalitativa som kvantitativa tendenser.

1.5.4 Urval

Urvalet består alltså av tre delegationer. Dessa är de allmännyttiga delegationerna för MKB i Malmö, Poseidon i Göteborg och Familjebostäder (Fambo) i Stockholm. Hyrorna bestäms vid förhandlingar mellan respektive bostadsföretag och Hyresgästföreningen (det finns möjlighet att förhandla sin egen hyra utan Hyresgästföreningens assistans – detta är dock inte särskilt vanligt förekommande). De allmännyttiga företagen och Hyresgästföreningen har ett speciellt ansvar för hyressättningen, eftersom de överenskommelser som dessa träffar får direkta konsekvenser på övriga (privata) hyresförhandlingar. Allmännyttans hyror är med andra ord hyresnormerande.

Det har även visat sig i nyligen utförda undersökningar att det är i storstadsregionerna - det vill säga Stockholm, Göteborg och Malmö - som har flest passiva och aktiva medlemmar i sina boendeorganisationer. (SCB 2003)

Datinsamlingen till den empiriska delen av uppsatsen har skett på två olika sätt. Jag har skickat enkäter till samtliga delegater i urvalet samt tre djupintervjuer i varje delegation. Därutöver har jag mejlintervjuat en representant från respektive förhandlingsmotpart. Enkäten består av frågor av karaktärerna påståenden och halvöppna frågor. I påståendena ska respondenterna svara enligt en femgradig likertskala som spänner mellan ”instämmer inte alls” till ”instämmer helt”. Dessa kvantifieras i en skala mellan 1-5, där ”instämmer inte alls” motsvarar värde 1 i redovisningen. I de halvöppna frågorna finns det möjlighet att motivera sina svar i kortare eller längre resonemang. Djupintervjuerna är av öppen art men utgår tematiskt från enkäten. Detta för att åstadkomma informationsmaximering.

Vad gäller intervjuerna består urvalet i respektive delegation av en representant från den lilla delegationen och en från den stora delegationen (i vissa fall kallad breddad delegation eller bolagsdelegation). Dessutom ingår respektive förhandlingsledare i delegationerna bland de intervjuade. Frågorna härrör bland annat internmaterialet från Hyresgästföreningen om förhandlingsarbetets riktlinjer, kvalitet och legitimitet samt demokratiteoretiska resonemang

1.5.5 Validitet

Denna undersöknings validitet, det vill säga hur väl undersökningen mäter det den avser att mäta, är att betrakta som hög. (Halvorsen 1992, 41) Framförallt eftersom det empiriska materialet får anses som mycket tillförlitligt då det inhämtas direkt från respondenten, utan tolkning från annan part. Det finns emellertid vissa reservationer i de fall där respondenten varit förtroendevald under en väldigt lång tid och till exempel ska svara på frågor som bygger på ursprungliga förväntningar på uppdraget. I dessa fall kan minnet naturligt svikta och validiteten minska något. Validitetsgraden kan möjligen skifta något i enkät delen. Hur man som respondent uppfattar enkätfrågor kan variera och därför var min intention att vara med för att svara på frågor kring den vid respektive delegationsträff. Därigenom skulle dessa eventuella fallpropar undvikas. Dessvärre fanns det som tidigare nämnts endast möjlighet att närvara vid en av de mina tre falls delegationssammankomster.

1.5.6 Kritik

Det finns självklart andra möjliga tillvägagångssätt för att uppnå denna studies syfte. Särskilt vad gäller mina valda fall. Jag har som tidigare nämnt valt några av de största delegationerna med hänsyn till deras stora inflytande. Självfallet vore det intressant att sätta dessa fall i relation till länsdelegationer och så kallade privata förhandlingsråd (i vilka hyresgästerna som bor i det privata beståndet organiseras). Sannolikt skiljer sig deras förutsättningar och syn på sitt demokratiska uppdrag en del från mina valda fall. Detta ser jag som en given komplettering för den som väljer att fortsätta på samma forskningsspår som denna studie stakar ut.

1.5.7 Personligt förhållande till Hyresgästföreningen

Jag arbetar som verksamhetsutvecklare på Hyresgästföreningen region Stockholm. Under uppsatstiden är jag dock tjänstledig från denna tjänst. I en sådan situation kan man alltid diskutera om uppsatsförfattarens är jävig och inte kan förhålla sig oberoende till sitt fall. Detta är givetvis en risk, men jag menar istället att min koppling till Hyresgästföreningen ger mig tillträde till information - i form av kontakter, administration och förkunskaper - som annars hade varit omöjlig att införskaffa under denna uppsatstid.

Jag vill dock belysa att enkätutskicket skedde med hjälp av Hyresgästföreningens administration. Detta innebär att brevpapper och kuvert hade Hyresgästföreningens emblem. Dessutom var brevet undertecknat av respektive förhandlingsledare med uppmaning att delta i undersökningen som en del i utvecklingen av förhandlingsverksamheten. Motivet till denna administrativa gång var att svarsfrekvensen skulle bli så hög som möjligt, samt att de Hyresgästföreningar jag har studerat har ansett studien intressant och därför uppmanat respondenterna att delta. Även under intervjutillfällena märktes kopplingen till Hyresgästföreningen tydligt – jag är trots allt en del av organisationen och mina förkunskaper om mitt uppsatsämne är uppenbara – i form av ett slags uppriktighet från respondenterna. När de märkte att jag är ”en av dem” och är bekant med Hyresgästföreningens historia och terminologi tenderade enligt min uppfattning att prata tämligen fritt kring frågorna. Detta innebär att jag fått tillträde till uppfattningar och attityder som annars kan vara svåra att nå oavsett metodval. Jag har dock varit mycket noga med att påpeka exakt vilka förutsättningar som råder under enkät- och intervjutillfällena.

2. Hyresgästföreningen

2.1 Hyresgästföreningens historia

Eftersom jag senare i denna uppsats ska beskriva Hyresgästföreningens demokratisyn i förhandlingsarbetet, väljer jag att även presentera dess historia utifrån samma perspektiv. Till hjälp har, om inte annat anges, Ivarssons och Tenglings bok "Ett hem i folkhemmet. Berättelsen om en levande folkrörelse" samt dokumentet "Hyresgästföreningens historia" (www.hyresgastforeningen.se) använts.

Hyresgästföreningen bildades i syfte att hyresgästerna gemensamt skulle agera mot hyresvärdar som inte förstod de villkor och svårigheter som den arbetande befolkningen stod inför. De tidigaste hyresgästföreningarna bildades lokalt och utifrån ett konkret problem. Den första föreningen i Nynäshamn drog igång för att komma till rätta med "de usla bostäderna" och "det hänsynslösa villabolaget" (Nynäshamnsföreningens protokoll, 30/12, 1915). En av de andra tidiga föreningarna i Göteborg bildades mot bakgrund av de kraftiga hyreshöjningarna. Det framgår av mötesprotokoll att de ansåg det som viktigt att få igång en egen produktion av "sunda och präktiga lägenheter".

Efter riksorganisationens grundande 1923 fastslogs snart tre huvudområden som Hyresgästföreningen skulle jobba med: eget bostadsbyggande, påverkan av myndigheter och riksdag samt hyreskamp gentemot värdar och fastighetsägare. Dessa tre huvudriktningar kom att bestå fram till och med 1984. Därefter upphörde det hittillsvarande samarbetet med HSB. Hyresgästföreningens krav vann gehör och år 1942 infördes en hyresregleringslag som delvis fanns kvar till och med 1978. Denna hyresreglering innebar konkret att regeringen utsåg ett hyresråd bestående av representanter för fastighetsägarna och hyresgästerna. Råden hade till uppgift att, med ledning av en jurist, pröva och avgöra om värdarnas krav på hyreshöjningar skulle tillåtas eller ej. Även lokala organ bildades under denna tid, de så kallade hyresnämnderna. De skulle avgöra hyrestvister och andra boendefrågor, och hade samma sammansättning som hyresråden. Dessa hyresnämnder finns kvar än idag och verkar på i stort sätt fortfarande. I och med detta blev Hyresgästföreningen en etablerad part i samhällsförvaltningen. De blev, kan man mena, inkorporerade i samhällsförvaltningen.

År 1958 ersattes hyresregleringslagen med de förhandlingsordningar som kom att bestämmas mellan de allmännyttiga bostadsföretagen och hyresgästorganisationen. Detta medförde att förhandlingsverksamheten startade i större omfattning och med tiden att bli en central verksamhetsgren inom Hyresgästföreningen.

En annan central händelse i Hyresgästförenings historia är den omorganisation som ägde rum 1965: 194 lokalavdelningar slogs samman till 22 storavdelningar och 20 ombudsmän anställdes direkt av förbundet. Detta för att kunna leva upp till den nya serviceintentionen inom organisationen.

Under 70-talet gick utvecklingen mot en större tonvikt vid lokalt inflytande och 1978 undertecknade de första boinflytandeavtalen. Dessa innebar att hyresgästerna skulle få inflytande i större förändringar i sina bostadsområden. Det var nu folkrörelsetanken på allvar växte sig stark inom hyresgäströrelsen.

Idag...

2.2 Vad är en folkrörelse?

Begreppet folkrörelse har redan nämnts flera gånger. Min definition av begreppet följer folkrörelseutredningen från 1986 (SOU 1987:33) Det vill säga en folkrörelse ska:

- ha en ideologi
- bilda opinion
- bestå av en stor mängd medlemmar
- ha en geografisk spridning
- vara öppen för alla
- arbeta demokratiskt
- stå i oberoende ställning till stat och kommun
- innebära gemenskap
- ha en kontinuitet i tiden - alltså inte vara en tillfällig aktionsgrupp

Hyresgästföreningen definierar sig själv som en folkrörelse utifrån dessa punkter.

2.3 Presentation av studiens fall

2.3.1 MKB, Malmö

Delegationen för MKB är en del av Hyresgästföreningen region södra Skåne. MKB är regionens största allmännyttiga bostadsbolag med 20500 lägenheter. Överenskommelse om hyresnivå träffades senast med MKB i oktober 2003. Denna överenskommelse träffades för en tvåårsperiod. Den stora delegationen träffas endast vid hyresförhandlingar. Detta innebär att delegationen har inte varit i arbete sedan dess. Dock är det i stort sett samma ledamöter som är med idag som var med då. Den stora förhandlingsdelegationen utser inom sig liten förhandlingsdelegation med uppgift att träda i förhandling med motparten. Den stora delegationen utser två ledamöter till den lilla delegationen. Härutöver utser Hyresgästföreningens styrelse en ledamot och regionstyrelsen två ledamöter. I lilla delegationen ingår även en förhandlingsledare (i MKB:s delegation har man även två anställda biträdande förhandlingsledare) som utses av regionchefen.

Regionstyrelsen rekommenderar dessutom att följande regler bör gälla vid val av förtroendevalda till förhandlingsdelegationen:

- Förtroendevald som inte genomgått förhandlingsutbildning skall snarast göra detta.
- Förtroendevald skall vara väl insatt i vad medlemmarna tycker om service, underhåll och skick och vara språkrör för alla medlemmars och bostadshyresgästers uppfattning i aktuella fastigheter.
- Förtroendevalda skall ha tagit del av regionens etiska regler och leva upp till dem. (Internt material, "Rutiner för den kollektiva förhandlingsverksamheten inom Hyresfästföreningen, region södra Skåne".)

2.3.2 Poseidon, Göteborg

Den stora delegationen för Poseidons bestånd består av 13 ledamöter. Lilla delegationen består av tre ledamöter samt en ordförande (i form av regionstyrelsens representant) och förhandlingsledare. I Poseidon finns ingen så kallad breddad delegation med representanter från det privata beståndet. Poseidon är i övrigt det största bostadsbolaget i Göteborg med 23 200 lägenheter. Framtidskoncernen är moderorganisationen där Poseidon plus fyra andra allmännyttiga bolag finns under, i form av ett "dotterbolag". (Ny förhandlingsorganisation, internt material)

2.3.3 Familjebostäder, Stockholm

Familjebostäder i Stockholm har en bolagsdelegation (motsvarighet till stor delegation) och liten förhandlingsdelegation med en nomineringsordning där lilla delegationen väljer en ordförande och respektive lokal hyresgästförening (förkortas fortsättningsvis LH) nominerar delegater till föreningens årsmöte. Familjebostäders delegation har dessutom en förhandlingsgrupp som är tillsatt att företräda bolagsdelegationen i de fortlöpande förhandlingsärendena. 2770 lägenheter finns i Familjebostäders bestånd i Stockholm.

Region Stockholm har tagit fram riktlinjer inför förhandlingarna om 2005 års hyror, som komplettering till förbundsstyrelsens riktlinjer (som redovisas under efterföljande rubrik). I dessa trycker man hårt på hyresgästernas inflytande i lokala förhandlingar. Man menar bland annat att:

Förhandlingar är en av de viktigaste kärnverksamheterna för vår organisation. Dom berör alla hyresgäster i högsta grad. Vår strävan måste vara att hyresgästerna och framför allt våra medlemmar som bor i ett område/ fastighet skall ha inflytande i sitt boende. [...] Vi ska i förhandlingarna beakta möjligheterna att delegera delar av förhandlingarna till lokal nivå. Med detta som grund kan vi påbörja en process för att utveckla avtal och arbetsformer för att ytterligare stärka närdemokratin". (Internt material (Internt material, 2004, "Komplettering till förbundsstyrelsens riktlinjer inför förhandlingarna om 2005 års hyror för Region Stockholm)

2.4 Riktlinjer i förhandlingsverksamheten

Hyresgästföreningen har ett antal riktlinjer i förhandlingsverksamheten, till exempel finns kvalitetsriktlinjer i förhandlingsarbetet. Det har också gjorts en legitimitetsutredning gällande förhandlingsarbetet. I dokumentet "Legitimt i förhandlingsarbetet" förs ett resonemang som påtalar vikten av att föreningens företrädare, på alla nivåer, uppträder på ett professionellt och ansvarsfullt sätt. Detta för att uppnå en hög grad av legitimitet i förhandlingsuppdraget. Kompetensutveckling ska ske av såväl förtroendevalda som anställda. Detta för att kompetensutvecklingen ska öka legitimiteten för förhandlingsarbetet. Regionerna har valfrihet att inom ramen för förbundets övergripande förhandlingsprinciper, välja den förhandlingsverksamhet som passar respektive regions förhållanden bäst.

Ambitionen är att bostadsområdena ska bli väl representerade. Det finns dock problem med att rekrytera förtroendevalda från alla bostadsområden, därför blir representationen ibland snedvriden. Enkäter och medlemsmöten rekommenderas för att få en få ett bra underlag för vilka boendepreferenser de boende har. Legitimitetsutredningen menar dessutom att förhandlingsverksamheten måste professionaliseras ytterligare och att delegationerna måste ta ett större ansvar.

Fem stycken viktiga förutsättningar för att uppfattas som en legitim förhandlingspart framförs i legitimitetsutredningens slutbetänkande:

- Hyresgästföreningen måste ha ändamålsenliga ekonomiska och personella resurser för att klara av förhandlingsarbetet på lång sikt. För att klara omvärldens krav på en förhandling måste de anställda förhandlingsledarna spela en betydelsefull roll som kvalificerade konsulter åt de förtroendevalda. En gemensam kvalitetsnivå är en del i detta.
- De förtroendevalda behöver god kompetens om uppdraget, dock inte specialkompetens. Deras uppgift är i första hand att bidra med information om det bostadsbestånd som förhandlingen gäller. Dessutom ska de förtroendevalda vara representativa för den breda gruppen av hyresgäster och åtnjuta ett stort förtroende bland dessa.
- Delegationerna påminns som uppdragets allvar och rekommenderar färre antal ledamöter om vissa inte har den tid som uppdraget kräver.
- Viktigt att medlemmar har möjlighet att påverka förhandlingsarbetet utöver det som stadgarna och förhandlingsrutinerna kan ge. Information om förhandlingarna är här viktig och ingår som ett av kvalitetskriterierna.
- Enkäter till de boende anses viktigt.

Rekryteringen av ledamöter till den stora förhandlingsdelegationen ska ske så att medlemmarna blir representerade på ett bra sätt och att ledamöterna dessutom tar ansvar för hyresstrukturen på orten. På Hyresgästföreningens förbundsstämma 2003-05-24—25 beslutades också: "att bifalla förbundsstyrelsen förslag att medverka till att legitimitetsutredningens intentioner kan realiseras på lämpligt sätt"

Enligt de ”Riktlinjer för tillämpning av en gemensam kvalitetsnivå för det professionella förhandlingsstödet” innebär att medlemmarna ska få personligt adresserad information inför hyresförhandlingarna om att förhandling påkallats, vad förhandlingen avser samt eventuella yrkanden. I samband med informationen lämnas även uppgift om var hyresgästen kan lämna synpunkter på den egna lägenheten samt på förhandlingarna i övrigt. Efter förhandlingen ska medlemmen få samma personliga information om resultatet av förhandlingen.

I ett av Hyresgästföreningens stora värdegrundade dokument, ”Levande och lärande folkrörelse”, framförs att organisationen ska representera medlemsströmningar och att organisationen i sin helhet bygger på delaktighet från medlemmarna. Dessutom har man en uttalad intention gällande förhandlingsarbetet där man poängterar möjligheten och vikten av att medlemmar är med och påverkar och att dialog mellan förhandlingsverksamheten och medlemmen uppstår. Man framhäver även möjligheten att påverka direkt i delegationsarbetet genom t ex enkäter. (”Idén med Hyresgästföreningen”, 2004)

3. Demokratibegreppet

3.1 Demokratimodeller

Alla säger att de är demokrater, men vad de menar med begreppet varierar kraftigt. I princip vad som helst kan legitimeras i demokratins namn. Det den ena påstår är den högsta av demokratier är enligt andra diktatur. En enkel polarisering ger en socialistisk syn och en liberal syn på demokrati. Där den senare menar att politiken måste ges förutsättningar för ett reellt innehåll, möjlighet att politiskt delta och att en viss grad av social och ekonomisk jämlikhet råder. Den liberala synen betonar demokratins formkrav, det vill säga de formella demokratiska spelreglerna: Jämlikheten gäller här rätten till politiskt deltagande och demokratikravet gäller statens styrelse, inte andra samhällsområden. (Jacobsson 1999, 23ff) Demokrati är en sammansättning av demos (folkstyre) och kratos (välde, styre). Det vill säga en styrelseform där folket styr till skillnad från t ex monarki eller aristokrati. (Held 2002, 17)

Det finns alltså ett antal olika typer av demokratimodeller. Hur många beror på uppdelningsprincip och naturligtvis vem man frågar. Då denna studie diskuterar ett antal av demokratins principer måste dessa benas ut.

Man kan mer specifikt skilja på en klassisk gren, där den athenska demokratin, den republikanska, den liberala och den marxistiska direktdemokratin finns. Och en mer modern, där konkurrenselitism, pluralism, lagstyrd demokrati och deltagardemokrati samlas. Denna undersökning berörs framförallt av den senare kategorin - de moderna demokratierna. (Held 2002, 20).

Konkurrerande eliter – De utmärkande dragen för denna modell är ett parlamentariskt styrelseskick med starkt verkställande myndigheter. Konkurrens mellan rivaliserande eliter och partier råder och parlamentet domineras av partipolitik. Det politiska ledarskapet är enligt denna modell centralt och byråkratin är självständig med en välutbildad förvaltning. De politiska beslutens räckvidd begränsas konstitutionellt och i praktiken.

Pluralism – Man skiljer på klassisk och nypluralism där några karaktärsdrag går igen i båda. Till exempel medborgerliga rättigheter som: en person – en röst, yttrandefrihet och organisationsfrihet och ett valsysteem med minst två konkurrenadede partier. Gemensamt för grenarna är också ett system för kontroll och balans mellan lagstiftande församling, verkställande myndigheter, dömande instanser och administrativ byråkrati..

Lagstyrd demokrati – Utmärks av konstitutionell stat med klar maktdelning. Lagstyre och minimal statlig inblandning i det civila och privata livet råder. Dessutom är det viktigt att den fria marknaden får fritt spelrum enligt denna modell.

Deltagardemokrati – Modellen karaktäriseras av att medborgarna styr samhällets nyckelinstitutioner (både arbetsplatser och lokala gemenskaper) direkt. Partiföreträdare är ansvariga inför medlemmar och deltagarpartiet verkar i en parlamentarisk struktur. Institutionssystemet ger möjlighet att experimentera med olika politiska former. (Held 2002, 197ff)

3.2 Representativ demokrati – val eller lottnings

Eftersom Hyresgästföreningens förhandlingsverksamhet har en uttalad representativ demokrati bör dess principer studeras närmare. Jag använder mig av Bernad Manins uppmärksammade studie av ”Den representativa demokratis principer”. Alltsedan det representativa styrelseskicket skapades har fyra stycken principer kunnat urskiljas:

1. De styrande utses regelbundet genom återkommande val.
2. När de styrande fattar sina beslut har de en viss grad av självständighet i förhållande till valmanskårens önskemål.
3. De styrda (medborgarna, valsmanskåren) kan uttrycka sina åsikter och politiska önskemål utan att de styrande försöker kontrollera sådana yttringar.
4. Offentliga beslut prövas efter debatt. (Manin 2002, 18)

Som kontrast till den mest ansedda demokratiska modellen, representativ demokrati, bör nämnas att allt styrelseskick med valda företrädare ansågs det i slutet av 1700-talet vara en radikal *motsats* till demokrati. Aristoteles menade t ex val av representanter var oligarki och lottnings demokrati. Detta är något som ofta förbises (Manin 2002, 16ff). Lottnings av representanter i den athenska demokratin var till och med vanligt, även om denna demokrati brukar beskrivas som om torget var arenan för diskussion och beslutsfattande. Flera av uppgifterna som inte folkförsamlingen ansvarade för utsågs med lottens hjälp. Att utse offentliga företrädare enligt denna slumpprocedure har inte skett under de senaste tvåhundra åren. Representation genom val har istället varit den rådande procedurordningen (Manin 2002, 19).

En anledning till att man använde lottnings var att inte experternas röst skulle väga tyngre. Den athenska demokratin såg helt enkelt en konflikt mellan professionalism och demokrati. Där var målet med demokratin var att lägga den högsta makten hos lekmän. (Manin 2002, 44; Jmf Held)

Grundarna av det representativa styrelseskicket var angelägna om att de valda var överlägsna gemene medborgare. Att representanterna tillhörde ett högre socialt skikt än medborgarna var en förutsättning – allt enligt den så kallade distinktionsprincipen. (Manin 2002, 106) Den aristokratiska demokratisynen var än mer extrem i det här avseendet då den menade att det var de bästa männen i samhället som skulle styra. (Manin 2002, 131f) (Manin 2002, 131f)

Ett valsysteem, enligt Manins förhållandevis banbrytande demokratiforskning, visar att valsysteem leder självsällning och i förlängningen till att kandidater väljs som i ett eller annat avseende anses överlägsna de andra. Detta kastar nytt ljus på

den representativa demokratin som därmed har strukturellt elitistiska drag. Det kan annars verka rimligt att man röstar på någon som man har något gemensamt med, så väljs kandidater som överensstämmer med stora delar av väljarna. Men så är det alltså inte. Eftersom det överlag finns kandidater som liknar varandra så tvingas man välja någon som i någon bemärkelse är unik. (Manin 2002, 153f)

En av den representativa demokratins principer är att för att förslag ska vinna kraft måste det ha majoritetens medgivande. Detta kollektiva medgivande ska ske efter diskussion. Men det är majoritetens godkännande och inte diskussionen som bildar grunden för beslutet. Därmed finns möjligheten att någon kan lägga fram ett färdigt förslag som är formulerat på egen hand, oberoende av diskussion. Denne någon behöver dessutom inte vara medlem av församlingen i fråga. Garantin enligt denna princip är således endast att ett beslut prövas genom diskussion. Beslutet kan alltså ha sitt ursprung utanför församlingen och godtas i sitt färdiga skick. (Manin 2002, 204)

3.3 Effektivitet och demokrati

Då flera av frågorna som denna studie kretsar kring professionalitet och effektivitet i relation till demokrati, presenteras i detta kapitel demokratibegreppets utveckling, samt ett teoretiskt resonemang kring demokrati i förhållande till professionalitet/effektivitet. Eller som Kerstin Jacobsson väljer att formulera det: Kan goda resultat uppväga ett minskat deltagande i den politiska processen? (Jacobsson 1997, 167)

Frågan hur effektiv en demokrati kan vara på bekostnad av medborgarnas inflytande är en länge omtvistad fråga. Under -80 och 90-talet har denna fråga aktualiserats i än högre grad. Vissa menar att effektivitet inte bör sammankopplas med demokratibegreppet överhuvudtaget, medan andra ser effektivitet som ett viktigt inslag i det alltmer snabba och föränderliga samhället. Vad som menas med effektivitet är i högsta grad varierade.

Det så kallade New Public Management-tänkandet har medfört att effektivitet har blivit alltmer förekommande i demokratidebatten. Att det är ett faktum är fastställt, men hur demokratin påverkas av detta är mer diskutabelt. (Jacobsson 1997, 167ff)

3.3.1 Över tid

För att ge en översikt över denna utveckling används Kerstin Jacobssons undersökning av hur effektivitets- och demokratibegreppets behandlas i SOU-rapporter över tid. Tid och effektivitet i samhällsarbetet betonades redan på 60-talet, dock inte i särskilt stor utsträckning. Då talade man om "de befogenheter som krävs för att den ska kunna agera med den kraft och snabbhet som fodras i ett samhälle som vårt". Under denna tid är det framförallt medborgarnas deltagande och politikens effektivitet som betonas. Delaktighet från medborgarna är en

förutsättning för politisk effektivitet. Med effektivitet avsågs då effektiva statliga ingrepp i samhället. (Jacobsson 1997, 168ff)

Under 70-talet fördes en diskussion om att inte kommunerna fick bli för stora, med motivet att det skulle innebära att effektivt arbete omöjliggjordes. Denna tid börjar man även betona avvägningen mellan de demokratiska kraven och behovet av en effektiv förvaltning, dock med företräde för de demokratiska värdena. (Jacobsson 1997, 173ff)

80-talet var årtiondet för begrepp såsom decentralisering och kommundelsnämnder. Detta ansågs bra för både effektiviteten och demokratin. Den nya ekonomiska situation som uppstod under denna tidsperiod innebar att begrepp som kostnadsutveckling, effektivitet och skattebetalarnas pengar syntes alltmer i debatten. Utvecklingen innebar att kommunerna sågs som en serviceinrättning där man inte utkrävde ansvar från de styrande. Det fanns även diskussion om att effektivitet skulle nås genom brukarinflytande. (Jacobsson 1997, 182ff)

90-talets tillskott i effektivitetsdebatten var bland annat så kallade beställar och utförar-modeller. Tanken med dessa var att de skulle öka effektiviteten i det demokratiska beslutsfattandet. Effektivitet betonades under denna tid i allt fler sammanhang inom demokratidebatten. Politiker blev i någon bemärkelse affärsmän och man talade i vissa sammanhang om den politiska medborgaren som kund. Internationalisering, globalisering och EU är begrepp som haft stort inflytande på effektivitetsdebatten inom den demokratiska processen. (Jacobsson 1997, 189ff)

3.3.2 Synen på utvecklingen

Den ovan presenterade förändringen av effektivitetsbegreppet i förhållande till demokrati visar en förändring både i form och i substans. Det mest anmärkningsvärda är hur vissa värden tenderar att ersätta, istället för att komplettera, rådande begrepp. Att t ex deltagande åsidosätts till förmån för en snabbare och mer effektiv demokrati har flera demokratiteoretiker avgörande invändningar emot. En av de största antagonisterna mot denna utveckling är Lennart Lundquist, som menar att denna utveckling mot ett mer ekonomismiskt sätt att se på den demokratiska processen är oförenligt med de grundläggande kraven för demokrati. Ekonomismen har ersatt begrepp som delaktighet och ansvarsutkrävande med effektivitet och annan ekonomisk terminologi. (Lundquist 2000) Att experter skulle vara mer lämpade att fatta mer effektiva beslut är något som han ser som orimligt eftersom ingen besitter särskild dygd att förstå vilka beslut som är de rätta för medborgarna. (Lundquist 2000 8ff; jmf Manin)

Rune Premfors är även han kritisk mot övergången till effektiva beslut på bekostad av det medborgerliga deltagandet. Han förespråkar en så kallad ”stark” demokratisyn. Denna innebär bland annat att man inte ser på förändring av människors preferenser och intressen som något som styrs externt. Individens intressen och föreställningar är socialt bestämda, det vill säga de bestäms av den dialektiska process som det sociala samspelet utgör. (Premfors 2001, 30) De

tendenser som finns av ”förvetenskapande” och professionalisering för att lösa samhällsproblem mer effektivt, är ett stort hot mot en ökad demokratisering av samhället. (Premfors 2001, 181f; Jmf Lundquist 2000)

Det finns naturligtvis företrädare som resonerar utifrån andra principer, som t ex Fritz Scharpf. Han ser ökad kapacitet för problemlösning som ett demokrativärde likvärdigt med medborgarnas deltagande i politiken. Giandomencio Mojone hävdar för sin del att inte alla frågor behöver legitimeras demokratiskt utan en del kan rättfärdigas genom större effektivitet. (Jacobsson 1997, 167)

Det finns även svenska företrädare som förespråkar en effektivare demokrati på bekostnad av delaktighet. En av dessa är Bo Södersten som menar att den representativa demokratin är för extrem, och att den därför behöver större inslag av expertstyren (Jmf Manin) för att fungera mer effektivt (som t ex Riksbanken). (Södersten 1997) En möjlig paradox enligt detta resonemang är huruvida det är rimligt att de som inte är kapabla att sätta sig in i komplicerade samhällsfrågor ska kunna avgöra, genom val, vilka som ska anses som kapabla att förstå det komplicerade bäst.

Lars Calmfors är lite mer försiktig och menar att politikerna borde motivera sina bedömningar inför experter för att åstadkomma effektivare beslut. Detta motiverar han med att den diskussion som finns bland de demokratiskt valda inte överensstämmer med experternas diskussion inom samma problem. (Calmfors 1999) Calmfors menar att han vill inkludera expertkonsultation i beslutsfattandet samtidigt som ansvarsutkrävandet ska öka. Ett problem med att använda sig av utomstående experters kunskap är att de inte representerar någons åsikter, och kan därmed inte stå till svars för sina åsikter.

Ekonomirådet för fram 30 stycken reformförslag för den svenska demokratin. Bland dessa finns det ett antal som behandlar demokrati och effektivitet explicit. (Lundbäck 2000) T ex är de kritiska till att ansvarsutkrävande blivit för svårt i och med den oklara maktindelningen mellan lokal och statlig nivå, eftersom det är en fundamental rättighet för medborgarna. Och att de föreslår ett professionellt och oberoende inslag i kommunerna, för att undvika ineffektivitet och stimulera kostnadsmedvetandet. Man ska kunna jämföra effektiviteten av att leverera service mellan olika kommuner och därmed kunna hitta vissa lämpliga tillvägagångssätt. (Lundbäck 2000)

Som denna del visar råder det vitt skilda uppfattningar om huruvida en ökad effektivitet är av godo, och vilka konsekvenser det får för demokratin. En intressant iakttagelse är skillnaden i ansvarsutkrävande av beslutsfattarna. På ena sidan finns de som anser att ansvarsutkrävande är en fundamental ingrediens i demokratiprocessen. På den andra finns de som vill rucka på den delen till förmån för ett mer effektivt styre.

3.4 Tjänstemän och politiker

Hyresgästföreningens organisation är förvaltningslik, med tjänstemän och förtroendevalda. Liknelsen haltar en aning i bemärkelsen att Hyresgästföreningen är en politisk organisation där personalen förväntas sympatisera med de idéer

organisationen vilar på. Men vad gäller makt- och rollfördelning, representation samt tjänstemannaexpert kontra förtroendevald förhandlingsdelegat fungerar förvaltningsmodellen utmärkt som analogi för att förstå Hyresgästföreningens demokratiska organisation.

Byråkrati, förvaltning, kansli, kontor eller administration, är alla namn på en organisation som i teorin är neutrala instrument för genomförandet av politiska beslut. I praktiken påverkar dock organisationsformen allt som oftast politiken genom den byråkratiska processen. Dessutom har tjänstemän i en byråkrati inflytande över beredningen av de beslut som sedan fattas. (Rothstein 1997, 7)

Varje organisationsform är alltså resultatet av ett politiskt val - maktfördelningen likaså. Maktfördelningen i genomförandedet mellan tjänstemän, politiker, professionella experter, intresseorganisationers företrädare, brukarnas representanter och lokala intressen styrs av valet av förvaltningsorganisation. (Rothstein 1997, 10)

Forskningen har visat att tjänstemannen har varit grunden för många reformprogram i att förändra och utveckla förvaltningsorganisationen. Dennes speciella kompetens och överblick har tjänstemannen helt enkelt lyckats styra politikernas val av åtgärder. (Rothstein 1997, 12) Detta brukar inom förvaltningsteorin brukar benämnas som politruk – den politiserade tjänstemannen.

Förhållandet mellan byråkrati och demokrati är en statsvetenskapens klassiska problem. Enligt Max Webers syn på detta, som utgick från ordningens perspektiv, var att de som styrdes: medborgarna, måste uppfatta maktutövningen som legitim. Om inte detta förhållande råder skulle styrelseskicket inte accepteras. (Rothstein 1997, 47)

Speciellt för Weber var att han såg utflödessidan, det vill säga den offentliga tjänstemannens relation till medborgaren, som ett viktigt legitimitetsproblem. Detta eftersom att det var tjänstemannen som medborgaren kom i kontakt med oavsett den offentliga makten. Med andra ord så är legitimitetsproblemet mer än att rätten att bilda opinion, rösträtt och att kandidera till politiska uppdrag. (Rothstein 1997, 48)

Enligt demokratisk teori rättfärdigas de offentliga insatserna efter vilken gång de politiska besluten tillkommit. Det vill säga besluten ska ha fattats efter en offentlig debatt, genom majoritetsbeslut, av parlamentariska församlingar där ledamöterna skall ställas till svars inför medborgarna i regelbundet återkommande och allmänna val. (Rothstein 1997, 49)

Vissa beslut måste dock fattas fortlöpande av tjänstemannen på grund av tidsbrist och för att en specifik kunskap krävs. Situationsanpassningen och tidsfaktorn är med andra ord ibland så stark att de inte kan fattas sedvanlig ”i demokratisk ordning”. Detta behöver inte innebära att demokratin åsidosätts utan förvaltningen kan istället ses som politikens direkta fortsättning, fast i ett annat forum och under annorlunda premisser. (Rothstein 1997, 50)

Det förvaltningspolitiska legitimitetsproblemet är att enskilda medborgare påverkas oerhört direkt och ibland livsavgörande av dessa beslut. Samtidigt kan man inte rättfärdiga dem i klassisk demokratisk mening eftersom de folkvalda haft knapp eller inget inflytande över beslutet. Vilket leder oss till den avgörande

skillnaden mellan tjänstemän och förtroendevalda: Den förra kan inte ställas till svars inför väljarna (Rothstein 1997, 50f).

Förvaltningens grundläggande problem är att om precisa regler för tjänstemannens inflytande skulle kunna fattas, skulle ingen gränsdragningsproblematik finnas. Fungerande kriterier för detta ger hög legitimitet. (Rothstein 1997, 58)

En anledning till varför intresseorganisationer låter sig inlemmas i förvaltningsapparaten är att det kan anses vara i medlemmens intresse. Ett annat motiv är tillgång till information för organisationens verksamhet. Ett ytterligare är att organisationen vill behålla sin monopolställning genom förvaltningsanslutningen. (Rothstein 1997, 71)

Politikermodellen inom kommunalförvaltning får alltmer ge vika för en professionaliserad form, där delegering av makt sker till tjänstemännen. Denna delegering sker dock efter riktlinjer beslutade av politiker. Denna utveckling har skett framför allt på grund av ärendemängden och mer komplexa frågor. (Rothstein 1997, 80)

Lottning som legitimitetsgrund är relativt ovanlig men förekommer (t ex inom antagning till högskoleutbildningar och militärtjänstgöring) dock. Rättvisa i allas lika chans åberopas när brist på andra kriterier uppstår. (Jmf Manin)

Avslutningsvis kan man sammanfatta att i den demokratiska organiseringen av förvaltningen skiljer man mellan process- och substanskrav. Processkraven är de formella (allmänna val, uppmuntra medborgaredeltagande, öppenhet mot omgivningen samt beaktande av samhällsmedlemmarnas fri- och rättigheter) medan substanskraven handlar om *vem* som ställer kraven på en viss substans. Demokratisyn avgör förhållningssätt till kraven. En sak är man dock överens om: processkraven är överordnande substanskraven. Det vill säga för att den senare överhuvudtaget ska diskuteras i termer av demokrati måste den förra uppfyllas. (Lundquist 1992 59f)

4. Studiens resultat

4.1 Enkät

Svarsfrekvensen för enkäten (se Bilaga 1: fråga 1-18) är 62 % (41/66). Eftersom undersökningens urval är för litet för att kunna dra några generella slutsatser, är svarsfrekvensen inte avgörande. Det man kan konstatera är att de med till antalet minst delegater har tydligt högre svarsfrekvens (Poseidon 11/12, MKB 21/40, Fambo 9/14). En tänkbar konsekvens av att de är mer aktiva (känner sig delaktiga) i förhandlingsarbetet. Dessutom är Fambos så kallade förhandlingsgrupp, som är respondenter i detta fall, inte att likställa med stor förhandlingsdelegation (bolagsdelegation) då denna är en delegerad del av den slutgiltigt beslutande församlingen.

Det man trots allt kan säga om enkätresultat är att respondenterna överlag är nöjda med förhandlingsverksamheten och dess demokratiska organisation. Frågorna är utformade som så att ju mer respondenterna instämmer i påstående desto mer överensstämmer deras syn med de riktlinjer och formella krav Hyresgästföreningarna har på förhandlingsverksamheten. I och med att de flesta ligger på en instämmande grad mellan 3 (varken eller) och 5 (instämmer helt) korresponderar enkätsvaren tämligen bra med fastslagna riktlinjer och den formella demokratiproceduren. Särskilt vad det gäller attitydfrågor som t ex att de anser att delegationen är viktig för förhandlingsarbetet. Den typen av något mer allmänt hållna frågor brukar också ge högre resultat än de som är av mer konkret art.

Några resultat från enkäten bör dock redovisas. Delegaterna anser till stor del att deras uppdrag är viktigt, att det är utvecklande och lärorikt, att de har en väl fungerande demokrati samt att roll- och ansvarsuppdelningen är tydlig. Deras uppfattning är något mindre överensstämmande huruvida de har den egentliga makten, om delegationen är en effektiv arbetsform och angående informationen till hyresgästerna i sina respektive bostadsområden. Det ska emellertid understrykas att medelvärdet aldrig understiger 3 ("varken eller").

De skillnader som finns mellan de undersökta delegationerna är förhållandevis små. Man kan emellertid se en något lägre överensstämmelse i delegationen för MKB jämfört med de övriga två. Förutom andra möjliga orsaker till detta kan storleken spela in. MKB har tydligt flest ledamöter i sin delegation och därigenom kan man tänka sig att svaren påverkas av det eftersom inte alla är så delaktiga i arbetet. Det är en bild som styrks i nästkommande del.

4.2 Öppna frågor och intervjuer

4.2.1 Kandideringsmotiv och förväntningar på uppdraget

Sammanfattningsvis framträder tre större motiv för att kandidera till ledamot i förhandlingsdelegationen: Intresse för frågan, möjlighet att påverka för att hålla hyrorna nere och nyfikenhet på att veta hur förhandlingsverksamheten fungerar. En mindre kategori är också med för att det fanns inte så många andra och för att man "blev utpekad på något möte för länge sedan".

En majoritet anser att de är med för att representera sitt område, och det är också det som de anser är deras roll i delegationen. Det är en uppfattning som tydliggörs under intervjuer med företrädare från den stora delegationen. Samtidigt finns en kritik mot just detta från flera håll. Då man bland annat menar:

Även fast de är utsedda på föreningens årsmöte så känner de att de är utsedda hemma från sitt bostadsområde. Det vore bättre om man kunde välja ett antal som representerade i större mening, för att slippa att man i första hand representerar endast sitt eget bostadsområde.

På frågan vilka förväntningar på uppdraget delegaterna hade svarade en majoritet att de överensstämde med det faktiska förhandlingsarbetet. En mindre grupp var mer tveksam och menade bland annat:

Nja. Det är tio år sedan och då trodde jag att man kunde påverka mer än vad man faktiskt kan. Jag ska inte säga att inflytandet är obefintligt, men det är betydligt mindre än vad jag hade hoppats på.

I denna, mindre, grupp ansåg man också att det var svårt att nå fram med sina åsikter eftersom det mesta var bestämt på förhand.

4.2.2 Delegationens roll i förhandlingsarbetet

I princip alla respondenter nämner delegationens roll i förhandlingarna som att representera sina respektive bostadsområden. T ex: "Bidrar med lokala kunskaper. Beslut får en bredare grund." Samt: "Med tanke på den organisationen vi har så ska ju de bistå eller hjälpa till från sina områden utifrån sin kunskap." Samtidigt menar förhandlingsledarna och de i den lilla delegationen att delegationens uppdrag är att se över hela förhandlingsbeståndet (vilket riktlinjer i förhandlingarna även tydliggör). Ett par stycken menar att man bör diskutera stora lösningar och de saknar också en djupare diskussion samt förhandlingsarbete mellan delegationsträffarna.

En merpart anser att den avgörande makten över förhandlingsbesluten ligger på den stora delegationen. Det är dock en betydande andel som anser att förhandlingsledaren, i kombination med delegationens ordförande, har den

faktiska makten. Få är dock kritiska till denna ordning, då man menar att det är hos förhandlingsledaren som expertkunskapen och tiden för uppdraget finns. Detta verifieras av förhandlingsledarna som menar att deras makt är mycket stor, men att de alltid måste ha åtminstone lilla delegationen med sig för att kunna fatta beslut. En av förhandlingsledarna menar att den professionella förhandlingsledaren besitter den allra största delen av makten och merparten av kompetensen samt erfarenheten i förhandlingssituationen. Därigenom har förhandlingsledaren det absolut största inflytandet på förhandlingsresultatet. Han har "även ansvaret för demokratin, den demokratiska processen". Denna ordning är dock överlag accepterad av de övriga i delegationen i fråga.

Vad det gäller delaktighet under möten och i beslutsfattande varierar uppfattningarna delegationerna emellan en aning. Överlag anser man dock att delaktigheten är tillfredställande:

Detta året, alltså under den senaste hyresförhandlingen, har faktiskt alla pratat. Vi har ordentliga dagordningar, vi har ordentliga protokoll, vi har justerare. Vi går igenom nogsamt och frågar vad var och en tycker. Idag är det mycket gediget arbete som utförs.

4.2.3 Förhandlingsledarens roll

Alla delegater anser i stort att deras idealbild av förhandlingsledaren stämmer överens med den faktiska verkligheten. Merparten är dessutom uppenbart nöjd med förhandlingsledarens roll i delegationsarbetet, både vad gäller den faktiska rollen och vad den borde vara. En klar majoritet menar också att det inte finns någon egentlig konflikt mellan professionalitet, effektivitet och demokratimodellen inom organisationen. Ett par anmärkningsvärda undantag finns dock, vilket jag redogör för senare i detta kapitel.

Ett par talande svar på förhandlingsledarens roll är: "Fungera som en länk mellan övriga förhandlingsledare samt förhandlingschefen. Inneha spetskompetens för uppdraget. Tycker detta fungerar väl i praktiken." Expertrollen förekommer i olika former från respondenterna. En större, mer heltäckande roll, är också tydlig från flera håll:

Att upprätthålla en demokrati som vi har sagt att vi ska ha inom Hyresföreningen. Och det ju då att jag ska se till att alla blir kallade till möten. Att alla har rätt underlag, att alla pratar, att alla har förstått, att alla förstår vilka beslut vi tar.

Ett par menar emellertid att förhandlingsledaren inte har förmågan att få delegationen att samverka på ett önskvärt sätt. Lika många anser även att förhandlingsledaren styr för mycket och står på hyresvärdens sida.

Förhandlingsledarna har i princip samma uppfattning gällande sin roll, det vill de anser att de ska vara en expert, en konsult, som informerar och är förhandlar direkt med bolaget tillsammans med lilla delegationen.

4.2.4 Professionalitet, effektivitet och demokrati

En stor majoritet av de intervjuade ledamöterna anser att Hyresgästföreningen är en professionell förhandlingspart. Den enda avvikelse som finns är ett par stycken som menar: "Oftast. Förhandlingsledaren är generellt proffs. Privatförhandlingar brister på grund av att de inte har kontakt med husombud. Kostnadsanalysen är bristfällig." Dessutom anser de att den ekonomiska sakkunskapen borde vara högre.

En tydlig majoritet anser att Hyresgästföreningens förhandlingsdelegationer är ett bra exempel på väl fungerande demokrati. Motiveringarna till varför skiljer sig emellertid åt en aning. Några hänvisar till att de har representanter från olika områden, andra till den goda mötesatmosfären samt en tredje kategori till rätten att yttra sig genom att säga "ja" och "nej" till beslut. Cirka en tredjedel av delegaterna är mindre nöjda med den demokratiska ordningen. De menar att besluten verkar förutbestämda och att ledamöterna är för mycket inriktade på sitt eget boende. Andra menar att det saknas mod för att mobilisera medlemmarna så att den oerhörda kunskap som finns i de djupa leden tillvaratas. Ett par menar även att det är en delegerad form av demokrati "som inte är fullödig".

En tydlig majoritet menar även att den demokratiska organisationsform delegationen är utformade efter är effektiv för förhandlingsarbetet. En betydligt mindre del anser att man ej kan anses vara effektiv eftersom hyrorna inte sänkts tillräckligt, samt att det behövs vidare utveckling av demokratin i form av bland annat mer utbildning till delegaterna.

En anmärkningsvärd iakttagelse är att förhandlingsledarna är betydligt mer skeptiskt inställda till den demokratiska modellen än de förtroendevalda. Det finns en uppenbar diskrepans mellan ledamöter i delegationen och förhandlingsledaren i flera frågeställningar. Detta är extra tydligt i en av delegationerna, där en av respondenterna, som svar på frågan huruvida det finns någon konflikt mellan den professionella utvecklingen inom förhandlingsverksamheten kontra de demokratiska ideal som man har Hyresgästföreningen, säger:

Det är klart det gör. Det gäller att vi har kontaktytor: Vi måste veta vad medlemmen vill att vi ska arbeta med. Den mest optimala organisationen är ju att man både har en stark professionell organisation och en stark förtroendemannaorganisation. Med kontaktytor där man stöttar varandra, där det är som en symbios mellan de två parterna. Så visst finns det en konflikt. Särskilt om förtroendemannakåren fortsätter att tappa i kraft. Då når vi en slags kritisk punkt där vi själva måste fråga oss om vi är representativa. Vi håller på att närma oss en situation där verklighet inte är möjlig utifrån stadgarnas synsätt. Och då finns det två sätt: antingen ändrar man stadgarna, vilken organisation man vill vara eller så försöker man starta ett arbete som möjliggör att arbeta efter stadgarna.

Samtidigt visar enkätresultat och intervjuer att delegaterna anser att rollfördelningen inom förhandlingsverksamheten är rimlig:

Nej, annars hade vi haft den formen. Men det finns alltid en fara då förhandlingsledaren jobbar väldigt intimt samman med företaget. Då kan han bli en del av företaget. Så att man inte börjar försvara företaget och inte hyresgästerna. Det måste man vara väldigt observant på. Och därför så gör vi emellanåt rokader inom personalen så att man inte får jobba alltför länge med samma företag.

I den demokratimodell som samtliga undersökta delegationer utgår ifrån väljs representanter områdesvis, via LH (se Stadgar). Samtliga anser att en brist är att det är så lite konkurrens till uppdragen (Jmf Putnam). Ett antal menar att det beror på de olika organisationsformer som LH och förhandlingsdelegation har. Samtliga menar dessutom att det är ett problem att representationen är skev i bemärkelsen att få unga och få med invandrarbakgrund ingår i delegationerna. En av de viktigaste trenderna i SCB:s stora föreningsundersökning är just den allt svagare återväxten av deltagandet i yngre åldrar. Resultatet visar att omvärldsförändringar relaterade till människors arbetsituation lett till en sämre åldersmässig återväxt när äldre medlemmar ersätts med yngre. (Vogel m fl, 2003, 63) Föreningsutvecklingen visar även att de traditionella föreningsformerna inte attraherar unga människor. (Vogel m fl, 2003, 83) Så även i förhandlingsdelegationerna, som kan kallas urtypen av en traditionell förening med tillhörande organisationsstruktur. Orsakerna är flera, en av dem sägs ofta vara den gamla föreningstekniken och föreningsformen med tidskrävande och formaliserad demokratisk struktur. Under en delegationsträff jag hade möjlighet att närvara på i samband med intervjuerna diskuterade man apropå det ett breddbandsärende. Ett exempel på en fråga som sannolikt hade diskuterats utifrån andra premisser om de deltagande varit mellan 20-30 år och inte som i fallet, 50-.

Liknande resultat framkommer i en nyligen genomförd studie av Gunnar Myrberg. Denna visar att människor med invandrarbakgrund har ett lägre genomsnittligt föreningsengagemang, vilket tydligt leder till att lägre deltagarnivåer i bland annat manifestationer och partier. (Bengtsson, Berger 2005, 223) SCB-undersökningen visar också att männen dominerar i politiska organisationer (Vogel mfl 2003, 80). Den bilden bekräftas i denna studie. Det är generellt sett en övervikt av män i delegationerna. Särskilt på positionerna med särskilt stort inflytande - framförallt posten som ordförande och förhandlingsledare - där fem av sex är män.

Ett resonemang från en annan förhandlingsledare visar på ett annat upplevt problem med Hyresgästförenings representationsmodell:

I år är det 40 stycken ledamöter (i bolagsdelegation). Teoretiskt kan det vara långt över 100. Det är en stor församling, det är svag närvaro, och den är på grund av sitt valförfarande i praktiken godtyckligt sammansatt. Bostadsföretagets bostadsområden eller medlemskår är inte representativ. Det finns bara företrädare där aktivitet har uppstått. Det skulle kunna bli en dominans från andra områden. Det är det jag menar att det inte är representativ på det sättet. [...] Bolagsdelegationen är i och för sig ett utmärkt forum att samla alla lokala föreningar, i vårt förslag är att de skulle ge beslutsrätten, delegerad, till en förhandlingsdelegation på 15-20 ledamöter.

Det skulle vara en kvalificerad församling som skulle kunna ge en bred och bättre utbildning. Det är omöjligt i den nuvarande gruppen.

Det finns alltså överlag en tydlig skillnad mellan förhandlingsledaren och ledamöterna i idealbilden av hur demokratimodellen borde fungera och hur väl den fungerar. Detta förhållande visar även en studie av LH-verksamheten där ombudsmännen ansåg att en fjärdedel av LH-ledamöterna saknar tillräckliga kunskaper för att klara av sitt uppdrag. LH-ledamöterna uppskattar sin möjlighet till inflytande i denna studie som varken särskilt stora eller särskilt små. (Bengtsson, Berger, 2005, 223) I min studie menar ledamöterna att deras uppdrag framförallt är att representera sitt bostadsområde och besluta om slutgiltig hyresnivå. Undersökningen om LH-verksamheten visade även att nomineringarna till uppdrag i LH-styrelserna sköttes av sittande styrelse. Eftersom förhandlingsdelegater nomineras av LH och sedan, slutgiltigt, väljs på föreningens årsmöte, påverkar detta denna studies fråga. Det påverkar rimligen konkurrensen av olika representanter även till förhandlingsdelegationerna. Den mest kritiska frågan i samma studie var just den interndemokratiska med lågt deltagande, bristande konkurrens och skev representation. (Bengtsson, Berger, 2005, 235ff)

4.2.5 Förhandlingsmotpartens syn på delegationen

Förhandlingsmotparten har också tillfrågats om dess uppfattningar i de här frågorna. Svaren var mycket knappa (en av respondenterna avböjde dessutom att svara med hänvisning till att Hyresgästföreningen var deras kund). Ett antal uppfattningar framträder emellertid.

Vi respekterar givetvis den organisation som Hyresgästföreningen har och det viktiga är väl att medlemmarna i förhandlingsdelegationerna utgörs av kloka representanter för hyresgästerna och att de får utbildning och information om vilka spelregler som gäller för hyresrätter och hyresförhandlingar. [...] Hos Hyresgästföreningen finns kunskaper och utvecklingsinitiativ.

Kunskapskravet är med andra ord väsentligt hos Hyresgästföreningen enligt förhandlingsmotparten. Båda de responderande anser att Hyresgästföreningen är en professionell förhandlingspart. Vidare menar de att kontakten med olika bostadsområden och erfarenhetsåterföring är det som delegationen tillför i förhandlingsarbetet. Men att delegationer med begränsade kunskaper och svepande retorik blir till en belastning för båda parter, i synnerhet ur en effektivitetssynpunkt.

”Det kan diskuteras hur effektiv förhandlingsarbetet blir med förhandlingsdelegationerna som ska ta de slutliga besluten. [...] Detta kan fördröja förhandlingarna.”

4.3 Anställda och valda

Forskning har visat att tjänstemannen i en politisk byråkrati har större makt än vad den ska ha rent formellt. Dessa glidningar i roll- och maktfördelning fungerar så länge maktutövningen anses legitim av medborgarna. Min studie visar även på denna glidning och att rollfördelningen ibland uppfattas som något otydlig. Den maktöverföring i förhandlingen, till de anställda förhandlingsrepresentanterna, som ibland sker motiveras just till de klassiska förvaltningsmotiv som forskningen påvisar: tidsbrist och expertkunskap. Detta förhållande behöver inte innebära demokratiska problem, utan de anställda kan istället ses som politikens direkta fortsättning, fast på en annan nivå och under andra förutsättningar. Samtidigt kan man inte rättfärdiga detta förhållande i klassisk mening, eftersom de anställda inte kan ställas till svars inför medlemmarna.

De riktlinjer (kriterier), gällande makt- och rollfördelning mellan förtroendevald och anställd, som Hyresgästföreningen anger efterlevs inte fullständigt (t ex genom den bristande representativitet). Å andra sidan visar resultatet från förhandlingsdelegaterna, framför allt i enkätdelen, att de anser att riktlinjerna överlag efterlevs. Därför kan man påstå att roll- och maktfördelningen har legitimitet bland ledamöterna.

I ett visst avseende kan man hävda att Hyresgästföreningen med åren blivit en del av samhällsetablissemang. I och med Hyresnämnderna, som Hyresgästföreningen har representanter i, inrättades 1978. Dessutom bildades nyligen "trepartsöverenskommelsen" mellan SABO Hyresgästföreningen och Fastighetsägarna. Det är ett exempel på ett slags korporativ sammanslutning där man använder samarbete istället för konflikt med sina motparter. De motiv som brukar föranledas av dylika organisatoriska beslut är enligt forskning att man anser att det är i medlemmens intresse, eftersom det ger tillgång till information om organisationens verksamhet och/eller för att organisationen vill behålla sin monopolställning genom förvaltningsanslutningen. Huruvida dessa motiv är relevanta i Hyresgästföreningens fall kan inte denna studie avgöra.

Den så kallade politikermodellen inom förvaltningen har som tidigare nämnts ersatts mer och mer av en professionaliserad form. Samma typ av maktdelegering förhandlingsledarna går att skönja i min studie. Ärendemängden, tidsfaktorn och frågans tekniska komplexitet är motivet till delegeringen. Detta visar att Hyresgästföreningen i stort har en förvaltningslik utveckling.

Lottning av företrädare förekommer inte inom Hyresgästföreningen och dess företrädare anser som tidigare redovisats att det inte är demokratiskt, då demokrati enligt respondenterna bygger på förtroende. Manins forskning om lottning som urvalsmetod får ändå anses intressant i ett fall där kopplingen mellan företrädare och hyresgäst har brister och konkurrensen till delegationsposterna är anmärkningsvärt låg. Utifrån Manins resonemang innebär inte en ökad konkurrens om platserna automatiskt till högre representativitet. Å andra sidan torde en ökad representation av unga, kvinnor och de med invandrarbakgrund vara bra för delegationernas möjlighet att få bredare vetskap om boendepreferenserna i respektive område. Enkäter används visserligen för detta ändamål, men i begränsad uppfattning och i ett av fallen inte alls.

4.4 Den professionaliserade folkrörelsen

En angränsande undersökning visar att det finns en allmän tendens att föreningarna går från att vara *röst* till att ge *service* (Wijkström och Lundström, 2003). Det är en ideologisk fråga som diskuterats under flera år inom Hyresgäströrelsen. Interna material (t ex Idén med Hyresgästföreningen) visar att man fastställt att man ska vara både och - det vill säga den professionella folkrörelsen. I min undersökning menar de flesta att det inte är något problem att både ha den demokratiska organisationsformen och samtidigt vara en professionell förhandlingspart med effektiva förhandlingsresultat.

Studiens resultat visar på kopplingar till Lars Calmfors sätt att resonera kring effektivitet och demokrati (se 3.3.2 "Synen på utvecklingen"). Likt Calmfors anser Hyresgästföreningen att expertkonsultation bör inkluderas i beslutsfattandet. Förhandlingsledarens roll i teorin är just detta och min studie har även visat att förhandlingsledarens makt i flera avseenden är mycket stor. Det problem som kan uppstå i dessa situationer, att experterna inte representerar någons åsikt, blir något mildare i denna studies fall eftersom förhandlingsledaren i och med sin anställning förväntas sympatisera med Hyresgästföreningens politiska idéer. Det vill säga förhandlingsledaren representerar den gemensamma värdegrunden, men har inget direkt demokratiskt mandat från medlemmarna.

Som tidigare nämnts är varje organisationsform resultatet av ett politiskt val. Även maktfördelningen mellan tjänstemän, politiker, professionella experter, intresseorganisationers företrädare, brukarnas representanter och lokala intressen styrs av valet av förvaltningsorganisation. SCB:s föreningsundersökning visar apropå detta att: "Föreningssverige under 1990-talet har åldrats, passiviserats, blivit mer jämställt, avpolitiserats och marknadsorienterats och förborgerligats" (Vogel mfl 2003 79f). I relation till detta bör nämnas att Hyresgästföreningen från och med förbundsstämman 2001 har centraliserats genom att de lokalt placerade expeditionerna drogs in. I och med det blev personalen mer av specialister (professionella) från att tidigare varit uttalade generalister. Akademiker anställs i högre utsträckning och ombudsmännen byter namn till verksamhetsutvecklare och förhandlingsledare. Professionellt förhandlingsstöd är numera en allt tydligare del av serviceorganisationen (Jmf Jacobsson). Detta visar att även Hyresgästföreningen har en liknande utveckling gällande demokrati och organisationsform som den som Kerstin Jacobssons forskning visar. Några av intervjuerna tydliggör även denna utveckling i och med bilden av en förhandlingsverksamhet som blir allt mer professionell, delvis utan de förtroendevaldas delaktighet. I det avseendet går Hyresgästföreningen mot en demokratiuppfattning i linje med New Public Management. Samtidigt menar man att det är viktigt med den lokala förankringen och att medlemsviljan ska genomsyra organisationen. En antydning till demokratisk paradox skönjs. Man eftersträvar och går mot en professionaliserad serviceorganisation samtidigt som man vill ha delaktighet och stort medlemsinflytande i förhandlingarna.

5. Slutsatser

Ledamöter till förhandlingsdelegationen väljs enligt representativ modell. De nomineras av lokala hyresgästföreningar i sitt område och väljs, slutgiltigt, på föreningens årsmöte. Den avgörande beslutsmakten finns enligt stadgar hos den stora delegationen. Den väljer en liten delegation som träder i förhandling tillsammans med en (eller flera) förhandlingsledare. Den anställda förhandlingsledaren ska fungera som en konsultativ expert under förhandlingsarbetet.

Majoriteten av delegaterna menar att deras uppdrag är att representera sitt område. Förhandlingsledarna, och även de i den lilla delegationen, menar däremot att uppdraget är av annan art. Enligt deras uppfattning ska delegationen ta ansvar för hela bostadsbeståndet samt diskutera och besluta om bostadspolitiska visioner. Förhandlingsmotparten anser att delegationen tillför kontakt med olika bostadsområden i form av erfarenhetsåterföring.

Överlag är Hyresgästförenings representanter nöjda med den demokratiska modellen och anser att den är utformad på ett sätt som är effektiv för förhandlingsresultatet. De ser dock vissa problem med bristfällig representation och bristande delaktighet, men menar samtidigt att den representativa demokratimodellen är oersättlig. Den ordningsgrad och möjlighet till beslutsfattande som den representativa demokratin besitter anses av samtliga intervjuade som argument för den nuvarande demokratimodellens överlägsenhet. Samtidigt har delegationerna stora problem med att engagera flera demografiska skikt i samhället. Såväl unga, kvinnor och människor med invandrarbakgrund representeras dåligt och vissa fall inte alls. Det framkommer mer kritik mot förhandlingsledarna, och i viss mån de i den lilla delegationen, då de menar att demokratin delvis är satt ur spel efter de anser att delegationen är godtyckligt sammansatt.

Även fast Hyresgästförenings förhandlingsorganisation är utformad en efter representativ förebild finns det i en av delegationerna en tydlig tendens till ett slags elitdemokrati. I och med att man delegerat makten till de anställda förhandlingsledarna i stor utsträckning med motiveringen att det trots allt är de som har kompetensen och tiden för beslutsfattandet. En utveckling som återfinns inom förvaltningspolitiken där politikermodellen ersätts av en mer professionaliserad form. Detta ser förhandlingsledaren i den aktuella delegationen som ett demokratiskt problem. Samtidigt har man professionaliserat tjänstemannasidan så att förhandlingsverksamheten blivit mer effektiv och därigenom anses medlemmen gynnas i form av bra förhandlingsresultat. Oavsett detta uppstår en konflikt mellan de ideal som Hyresgästförenings demokratimodell anger och den ordning som rent faktiskt råder. Det är emellertid viktigt att påpeka att majoriteten anser att denna ordning är rimlig och medvetet

delegerad för att uppnå effektiva förhandlingsresultat. Hur som helst uppstår problem med ansvarsutkrävande, då de anställda inte är valda och ej kan ställas till svars för sina beslut i en demokratisk mening. I de övriga två delegationerna är denna utveckling inte lika tydlig.

De riktlinjer, kriterier, gällande makt- och rollfördelning som Hyresgästföreningen har mellan förtroendevald och anställd har legitimitet hos förhandlingsdelegaterna, även fast det uppenbart finns en diskrepans mellan delegaterna och förhandlingsledarnas syn på uppdraget

De riktlinjer och motiv till legitimitetsskapande som Hyresgästföreningen har gällande förhandlingsverksamheten visar bland annat att Hyresgästföreningen måste vara professionell i sitt uppdrag. Samtidigt menar man det är viktigt att ha en bred representationen och att medlemsviljan ska forma verksamheten. Hyresgästföreningens representanter ser generellt inte någon konflikt mellan professionalitet och effektivitet kontra demokrati. Studiens resultat visar även att man generellt sympatiserar med de riktlinjer och demokratiska ideal som Hyresgästföreningen anger. Även Hyresgästföreningens förhandlingsmotpart, vars svar visserligen är knappa, anser att Hyresgästföreningen är en professionell förhandlingspart.

Hyresgästföreningen har till viss del blivit en del av samhällsetablissemangen. Detta visar t ex Hyresnämnderna som inrättades 1978, där Hyresgästföreningens representanter finns med. Ett annat tecken på denna utveckling är den korporativa sammanslutning som nyligen bildades: ”Trepartsöverenskommelsen” där SABO, Hyresgästföreningen och Fastighetsägarna ingår.

Professionellt förhandlingsstöd har med åren blivit en allt tydligare del av serviceorganisationen inom Hyresgästföreningen. I det avseendet följer Hyresgästföreningen bild av ett demokratibegrepp påverkat av New Public Management, det vill säga en typ av ekonomisering av demokratibegreppet.

5.1 Förslag till vidare forskning

Som tidigare nämnt vore ett intressant att inkludera hyresgäster boende i det privata beståndet (som organiserar sig i så kallade privata förhandlingsråd) och länsdelegationer i en likande undersökning. Sannolikt skiljer sig deras förutsättningar och syn på sitt demokratiska uppdrag en del från mina valda fall. Men framför allt skulle en studie av hur hyresgäster i allmänhet ser på det förhandlingsuppdrag som Hyresgästföreningen utför i relation till demokrati. Med andra ord: Hur ser hyresgäster (eller Hyresgästföreningens medlemmar) generellt på den demokratiska modell som Hyresgästföreningen väljer att organisera sig efter?

5.2 Personlig reflektion

Framför allt en sak har slagit mig under denna studie, och det är det stora förtroende som förhandlingsrepresentanterna har för sin demokratiska organisationsform, den representativa. Samtidigt är de tydligt medvetna om problemen med att få fler typer av hyresgäster i förhandlingsverksamheten och den låga konkurrensen till uppdragen. Trots detta ser de i stort inga möjligheter att komplettera eller förändra den demokratiska organisationsformen. Även fast det inte uttrycks direkt får jag uppfattningen att det förväntas att de etablerade strukturerna ska attrahera t ex unga och invandrare. Så småningom. Personligen menar jag att delegationsformen i någon mening måste förändras. Det är inte rimligt att ha en modell där så få kategorier av hyresgäster representeras. Den demografiska homogeniteten i representationskapet är helt enkelt inte legitim på lång sikt.

Litteratur

- Bengtsson och Berger, 2005. *Gräsrot, språkrör och träffpunkt - lokala organisering och demokrati i boendet*, Forskningsrapport 2005:1: Gävle.
- Bengtsson, 2004. *Föreningsliv makt, och integration*, Ds 04:49, Justitiedepartementet: Stockholm.
- Gummesson, E, 1985. *Forskare och konsult – om aktionsforskning och fallstudier i företagsekonomin*. Lund: Studentlitteratur.
- Halvorsen, Knut, 1992. *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Held, 1987. *Demokratimodeller*, Daidolos: Göteborg.
- Ivarsson & Tengling. 1988, *Ett hem i folkhemmet. Berättelsen om en levande folkrörelse*, Hyresgästernas Riksförbund: Borås.
- Jacobsson, 1997. *Så gott som demokrati*, Boréa bokförlag: Lund.
- Lundquist, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*, Studentlitteratur: Lund.
- Manin, 2002. *Den representativa demokratin principer*, SNS förlag: Angered.
- Möller, 2000. *Politikens meningslöshet. Om misstro, cynism och utanförskap*. Liber: Malmö.
- Peters, 1998. *Comparative Politics - Theory and Methods*. New York university press: New York
- Putnam, 2000, *Den ensamme bowlaren*, SNS förlag: Angered.
- Rothstein, 1997. *Politik som organisation*. SNS förlag: Stockholm.
- SCB, 2003. *Föreningslivet i Sverige: Välfärd, socialt kapital och demokratiskola*. Rapport 98 i Levnadsförhållandeserien.
- SOU 1987:33, *Folkrörelseutredningen*.
- Wallén, 1993. *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Wijkström & Lundström, 2002. *Den ideella sektorn*. Sober: Stockholm.
- Vogel, Amnå, Munck & Häll, 2003. *Föreningslivet i Sverige: Välfärd, socialt kapital och demokratiskola*, Sociologisk Forskning nr 2.
- Demokrati i förändring - Artiklar från Demokratiutredningen*, kursmaterial SVT.

Internt material

- ”Hyresgästförenings historia”, www.hyresgastforeningen.se, 2005-03-23.
- ”Idén med Hyresgästföreningen”, internt material, 2004.
- ”Kvalitet i förhandlingsarbete”, internt material Hyresgästföreningen.
- ”Levande och lärande folkrörelse”, internt material Hyresgästföreningen.
- ”Marknadsanalys”, intern Hyresgästföreningsmaterial framtaget av SIFO.
- ”Ny förhandlingsorganisation för Poseidon, Bostadsbolaget och familjebostäder”, internt material.
- ”Riktlinjer förhandlingsstöd”, internt material Hyresgästföreningen.

- ”Slutbetänkande från Hyresgästföreningen – Legitimitet i förhandlingsarbetet”,
Internt material Hyresgästföreningen. 2003.
”Hyresgästföreningens stadgar”, 2004.

Intervjuer

- Ledamot i Hyresgästförenings förhandlingsdelegation, stor delegationen, MKB,
2005-04-01
Ledamot i Hyresgästförenings förhandlingsdelegation, liten delegationen, MKB,
2005-04-01
Förhandlingsledare på Hyresgästföreningen, MKB, 2005-04-01
Ledamot i Hyresgästförenings förhandlingsdelegation, stor delegationen,
Poseidon, 2005-04-05
Ledamot i Hyresgästförenings förhandlingsdelegation,, liten delegationen,
Poseidon, 2005-04-05
Förhandlingsledare på Hyresgästföreningen, Poseidon, 2005-04-06
Ledamot i Hyresgästförenings förhandlingsdelegation, stor delegationen,
Familjebostäder, 2005-04-07
Ledamot i Hyresgästförenings förhandlingsdelegation,, liten delegationen,
Familjebostäder, 2005-04-07
Förhandlingsledare på Hyresgästföreningen, Familjebostäder, 2005-04-08
Förhandlingsansvarig, MKB, 2005-04-21
Förhandlingsansvarig, Familjebostäder, 2005-04-22
Förhandlingsansvarig, Poseidon, 2005-04-22